

Pärimuskultuuri kaitse soovitus

15. november 1989

ÜRO Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsiooni peakonverents, kogunenud oma 25. istungjärgul 17. oktoobrist 16. novembrini 1989 Pariisis,

arvestades, et osana inimkonna üldisest pärandist on pärimuskultuur võimas jõud, mis lähendab üksteisele eri rahvaid ja sotsiaalseid rühmi ning kinnitab nende kultuuriidentiteeti,

nentides pärimuskultuuri ühiskondlikku, majanduslikku, kultuurilist ja poliitilist kaalukust, selle rolli iga rahva ajaloos ja selle kohta tänapäeva kultuuris,

rõhutades pärimuskultuuri kui kultuuripärandi ja elava kultuuri lahutamatu osa eripära ja tähtsust,

tunnistades pärimuskultuuri teatud vormide äärmist haprust, eriti kõike seda, mis on seotud suuliste traditsioonide ja nende võimaliku kadumisega,

rõhutades vajadust teadvustada kõigis riikides, milline tähendus on pärimuskultuuril ja kui paljud tegurid seda ohustavad,

leides, et valitsustel peab olema pärimuskultuuri kaitsmises määrav roll ja et nad peavad tegutsema võimalikult kiiresti,

olles 24. istungjärgul otsustanud, et liikmesriikidele tuleb anda pärimuskultuuri kaitsmiseks ametlik soovitus UNESCO põhikirja IV artikli lõike 4 tähenduses,

on 15. novembril 1989 võtnud vastu käesoleva soovitus.

Peakonverents soovib liikmesriikidel viia ellu järgnevad pärimuskultuuri kaitset käsitlevad sätted, võttes kooskõlas oma põhiseaduslike nõuetega kõik seadusandlikud või muud meetmed, mida võib olla vaja selleks, et kohaldada soovitusel esitatud põhimõtteid ja norme oma territooriumil.

Peakonverents soovib liikmesriikidel tutvustada soovitusel ametivõimudele, riigiasutustele ja organitele, kelle pädevuses on pärimuskultuuri kaitsmine, ning mitmesugustele pärimuskultuuriga seotud organisatsioonidele ja asutustele ning soodustada suhtlust rahvusvaheliste organisatsioonidega, kes kaitsevad pärimuskultuuri.

Peakonverents soovib liikmesriikidel anda peakonverentsile viimase kehtestatud tähtaegadel ja vormis aru sellest, mida on tehtud soovitusel elluviimiseks.

A. Pärimuskultuuri määratlus

Soovitusel kasutatakse terminit järgmises tähenduses:

Pärimuskultuur on ühe kultuurikogukonna kogu traditsioonipõhine looming, mida väljendavad rühmad või üksikisikud ning mis vastab kogukonna ootustele, sest kannab tema ühiskondlikku ja kultuuriidentiteeti; sellega seotud norme ja väärtusi antakse edasi suuliselt,

kas matkides või mõnel muul moel. Selle vormid on muu hulgas keel, rahvaluule, muusika, tants, mängud, mütoloogia, rituaalid, kombed, käsitöö ja arhitektuur.

B. Pärimuskultuuri identifitseerimine

Pärimuskultuuri kui kultuurinähtust peab kaitsma (perekondlik, ametialane, rahvuslik, piirkondlik, etniline, usuline jms) rühm, kelle identiteeti see kannab, ja seda tuleb kaitsta selle rühma jaoks. Selleks peavad liikmesriigid soodustama asjakohaseid üleriigilisi, piirkondlikke ja rahvusvahelisi uuringuid, mille eesmärk on:

a) koostada selles riigis pärimuskultuuriga tegelevate asutuste nimekiri, et lisada need edaspidi samalaadsetesse piirkondlikesse ja ülemaailmsetesse nimekirjadesse;

b) luua pärimuskultuuri identifitseerimise ja salvestamise (kogumise, kataloogimise ja transkribeerimise) süsteem või täiustada olemasolevaid süsteeme käsiraamatute, kogumisjuhendite, mudelkataloogide ja muu sarnase abil, et ühitada eri asutustes kasutatavaid liigitamissüsteeme;

c) soodustada pärimuskultuuri normtüpoloogia loomist, töötades välja:

1) pärimuskultuuri üldise liigituse, mida sobib kasutada kogu maailmas;

2) ulatusliku pärimuskultuuri registri;

3) pärimuskultuuri piirkondlikud liigitused, eriti sellised, mis põhinevad välitööde juhtprojektidel.

C. Pärimuskultuuri säilitamine

Säilitamine on seotud jäädvustatud pärimuskultuuriga ning selle eesmärk on juhul, kui mõnd traditsiooni ei kasutata või kui see on muutunud, võimaldada uurijatel ja traditsiooni kandjatel kasutada andmeid, mis aitavad mõista selle muutumise protsessi. Elav pärimuskultuur muutub ja seda ei ole alati võimalik otseselt kaitsta, kuid juba talletatud pärimuskultuuri tuleb kaitsta tõhusalt. Selleks peavad liikmesriigid:

a) looma riiklikke arhiive, kus pärimuskultuuri kohta kogutud materjale hoitakse nõuetekohaselt ja kus neid saab kasutada;

b) looma riikliku keskarhiivi, mis peab keskkataloogi ning levitab teavet pärimuskultuuri materjalide ja pärimuskultuuriga seotud tegevuse standardite, sealhulgas selle kaitse nõuete kohta;

c) asutama muuseume või muuseumide osakondi, kus eksponeeritakse pärimuskultuuri;

d) soosima pärimuskultuuri esitlemist viisil, mis tõstab esile selle elavaid või varasemaid väljendusi (sellega seotud paiku, eluviisi, teadmisi ja oskusi);

e) ühtlustama kogumis- ja arhiveerimismeetodid;

f) õpetama välja kogujaid, arhivaare, dokumendihaldajaid ja teisi spetsialiste, kes tegelevad pärimuskultuuri säilitamisega materjalide füüsilisest säilitamisest kuni nende analüüsimiseni;

g) tagama vahendid, et teha kõigist pärimuskultuuri materjalidest tagatis- ja töökoopiad ning piirkondlikele asutustele mõeldud koopiad, et tagada nende kättesaadavus kultuurikogukonnale.

D. Pärimuskultuuri alalhoidmine

Alalhoidmine tähendab pärimuskultuuri ja selle kandjate kaitsmist, mis arvestab sellega, et igal rahval on õigus oma kultuurile ja et tihti nõrgendab meedia vahendusel leviv industriaalkultuur nende sidemeid sellega. Tuleb võtta meetmed, mis tagavad pärimuskultuurile hea maine ja majandusliku toetuse nii kultuurikogukonnas kui ka väljaspool. Selleks peavad liikmesriigid:

a) töötama välja pärimuskultuuri asjakohaseks õpetamiseks ja õppimiseks nii formaal- kui ka vabahariduses sellised õppekavad, mis tähtsustavad lugupidavat suhtumist pärimuskultuuri selle kõige laiemas tähenduses, käsitledes lisaks maapiirkondade ja külakultuurile ka linnas eri ühiskondlike rühmade, elualade ja institutsioonide esindajate ja teiste loodud kultuuri, eesmärgiga süvendada inimeste arusaamist kultuurilisest mitmekesisusest ja erinevatest maailmavaadetest, eriti nendest, mis dominantkultuuris ei kajastu.

b) tagama kogukondadele õiguse pääseda ligi oma pärimuskultuurile, toetades muu hulgas kogukondade endi jäädvustamis-, arhiveerimis- ja uurimistegevust ning traditsioonide jätkamist;

c) looma riikliku valdkondadevahelise pärimuskultuuri nõukogu või muu sarnase koordineeriva üksuse, kus on esindatud eri huvirühmad;

d) toetama moraalselt ja majanduslikult üksikisikuid ja asutusi, kes pärimuskultuuri uurivad, tutvustavad ja alal hoiavad või kelle valduses on pärimuskultuuriga seotud esemeid;

e) soodustama pärimuskultuuri alalhoidmisega seotud teaduslikku uurimistööd.

E. Pärimuskultuuri propageerimine

Tuleb tõsta ühiskonna teadlikkust sellest, et pärimuskultuur on tähtis osa kultuuriidentiteedist. Selleks et pärimuskultuuri väärtust ning selle alahoidmise vajadust teadvustataks, tuleb seda kultuuripärandit laialt tutvustada. Et kaitsta iga traditsiooni kui tervikut, ei tohi seda aga tutvustamise käigus moonutada. Selleks et pärimuskultuuri tutvustataks sobival viisil, peavad liikmesriigid:

a) soodustama üleriigiliste, piirkondlike ja rahvusvaheliste laatade, festivalide, filmide, näituste, seminaride, sümposionide, töötubade, kursuste, kongresside ja teiste sündmuste korraldamist ning toetama nende tulemuste, nagu ettekannete ja muude materjalide levitamist ja publitseerimist;

b) soodustama pärimuskultuuri laialdasemat tutvustamist üleriigilise ja piirkondliku ajakirjanduse, televisiooni, raadio, raamatute ja muu meedia vahendusel, näiteks andes rahalist toetust, luues neis asutustes pärimuskultuuri spetsialisti ametikoha või

pärimuskultuuri osakonna ning tagades meediakanalite kogutud pärimuskultuurimaterjali asjakohase arhiveerimise ja levitamise;

c) julgustama piirkondlikke ja kohalikke omavalitsusi, ühendusi ja teisi, kes tegelevad pärimuskultuuriga, võtma täiskohaga tööle pärimuskultuuri spetsialisti, kes innustaks ja koordineeriks selles piirkonnas pärimuskultuuriga seotud tegevust;

d) toetama olemasolevaid ja looma uusi asutusi, kes koostavad õppematerjale, näiteks hiljutistel välitöödel põhinevaid videofilme, ning soodustama nende kasutamist koolides, pärimuskultuuri muuseumides, üleriigilistel ja rahvusvahelistel pärimuskultuurifestivalidel ja -näitustel;

e) tagama, et asjakohane teave pärimuskultuuri kohta on kättesaadav nii dokumendikeskustes, raamatukogudes, muuseumides ja arhiivides kui ka spetsiaalsetes brošüürides ja perioodikas;

f) hõlbustama pärimuskultuuriga tegelevate üksikisikute, rühmade ja asutuste üleriigilisi ja rahvusvahelisi kohtumisi ja kultuurivahetusi, mis on kooskõlas mitmepoolsete kultuurikoostöölepingutega;

g) julgustama teadlasi võtma vastu rahvusvaheline eetikakoodeks, mis tagab asjakohase lähenemise traditsioonilistele kultuuridele ja lugupidamise nende vastu.

F. Pärimuskultuuri kaitsmine

Pärimuskultuuri kui individuaalset ja kollektiivset loomingut tuleks kaitsta teiste intellektuaalsete saavutustega samadel alustel. Selline kaitse on hädavajalik, sest see aitab kaasa pärimuskultuuri arengule, edasikestmisele ja tutvustamisele nii riigi sees kui ka väljaspool, kahjustamata sellega seotud õigustatud huvisid. Kui mitte arvestada võimalust kaitsta pärimuskultuuri kui intellektuaalomandit, on juba praegu mitmed õiguste kategooriad seadusega kaitstud ning pärimuskultuuri dokumendikeskustes ja -arhiivides peab see kaitse säilima. Selleks peavad liikmesriigid:

a) intellektuaalomandi õiguste vallas juhtima asjaomaste ametivõimude tähelepanu tööle, mida on teinud UNESCO ja Ülemaailmne Intellektuaalomandi Organisatsioon WIPO, kuid võtma arvesse, et tegu on kõigest pärimuskultuuri kaitsmise ühe tahuga ja et pärimuskultuuri kaitseks on hädavajalik võtta meetmeid mitmes eri valdkonnas;

b) teiste seotud õiguste vallas:

1) kaitsma informanti kui traditsioonikandjat (konfidentsiaalsuse ja eraelu puutumatus kaitse);

2) kaitsma koguja huvisid, tagades, et kogutud materjale säilitatakse arhiivis sobivates tingimustes ja meetodiliselt;

3) võtma meetmeid, et kaitsta kogutud materjali tahtliku ja tahtmatu kuritarvitamise eest;

4) tunnustama arhiivide kohustust kontrollida, kuidas kogutud materjale kasutatakse.

G. Rahvusvaheline koostöö

Selleks et tihendada kultuurikoostööd ja -vahetust, eriti inim- ja materiaalsete ressursside jagamist, mis lubab viia ellu projekte pärimuskultuuri arendamiseks ja elavdamiseks ning võimaldab ühe liikmesriigi spetsialistidel teha uurimistööd teise liikmesriigi territooriumil, peavad liikmesriigid:

a) tegema koostööd pärimuskultuuriga tegelevate rahvusvaheliste ja piirkondlike ühenduste, asutuste ja organisatsioonidega;

b) tegema koostööd, et tõsta teadlikkust pärimuskultuurist, et seda tutvustada ja kaitsta, eelkõige:

1) jagades üksteisega mitmesugust teavet ning teaduslikke ja tehnilisi publikatsioone;

2) koolitades spetsialiste, andes reisistipendiume, lähetades teaduslikku ja tehnilist personali ning saates varustust;

3) käivitades kahe ja enama osapoolega projekte tänapäevase pärimuskultuuri jäädvustamiseks;

4) luues tööühmi, korraldades koolitusi ja spetsialistide kohtumisi eri valdkondades, eriti pärimuskultuuri käsitleva andmestiku ja pärimuskultuuri nähtuste klassifitseerimise ja kataloogimise ning tänapäevaste uurimismeetodite ja -võtete teemal;

c) tegema tihedat koostööd, et kindlustada rahvusvaheline kaitse eri osapoolte, nagu kogukonnad, füüsilised ja juriidilised isikud, majanduslikele, moraalsele ja nendega kaasnevate õigustele, mis tulenevad pärimuskultuuri uurimisest, loomisest, kokku seadmisest, esitamisest, lindistamisest ja/või levitamisest;

d) tagama liikmesriigile, mille territooriumil on tehtud uurimistöid, õiguse saada kõigi dokumentide, salvestiste, videofilmide, filmide ja teiste materjalide koopiad;

e) hoiduma tegevusest, mis võib pärimuskultuuri materjale kahjustada, nende väärtust vähendada, nende levitamist või kasutamist takistada, sõltumata sellest, kas need asuvad liikmesriigi enda või mõne teise riigi territooriumil;

f) võtma vajalikud meetmed, et kaitsta pärimuskultuuri nii inimese põhjustatud kui ka loodusest tulenevate ohtude, seal hulgas relvakonfliktide, territooriumi okupeerimise või teiste avaliku korra rikkumisega kaasnevate ohtude eest.